

GÜNEY SUDAN'DA ÇALKANTILI GEÇİŞ DÖNEMİ

Serhat Orakçı

INSAMER

IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Orakçı, Serhat. "Güney Sudan'da Çalkantılı Geçiş Dönemi", INSAMER, 07.06.2019.

 Analiz

Yaklaşık 10 yıl gibi uzun bir sürenin ardından yolumuz yeniden Güney Sudan'a düştü. Buraları ilk ziyaret ettiğimizde bu topraklar henüz Sudan'ın bir parçasıydı ve bağımsızlık için referandum yapılması söz konusuydu. Hasılı Güney Sudan'ın bağımsız olup olamayacağını merakla beklendiği, belirsizliklerle dolu bir dönemdi. Geçen süre zarfında Güney Sudan bağımsızlık kazandı ve hatta bağımsızlıktan hemen sonra ülkedeki büyük etnik gruplar arası bir iç savaş bile yaşandı. 2018 yılı ortalarında silahlı çatışmaların sona ermesinin ardından barış süreci ve ulusal diyalog konuları, ülkenin önemli gündemleri hâline gelmiş görünüyor. Bütün bunlara paralel olarak ise, son dönemde Sudan'da yaşanan gelişmelerin Güney Sudan'da da bazı yansımaları söz konusu. Bu yazıda Afrika'nın en genç ülkesi Güney Sudan'a dair izlenimlerimizi ve ülkenin içinde bulunduğu atmosferle ilgili görüşlerimizi paylaşmak niyetindeyiz.

Ebola Tehdidi Kapıda

Öncelikle Güney Sudan'ı dayakından ilgilendiren ve ilerleyen günlerde bölgesel bir sorun hâline dönüşmesi muhtemel Ebola krizi ile başlamak istiyorum. Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde son bir yıldır düşük seviyede bir Ebola krizi söz konusuyken kriz şimdilerde ivme kazanmaya başlamış görünüyor. Kongo'da şu ana kadar tespit edilen vaka sayısı 1.860'ı, Ebola kaynaklı ölümlerin sayısı ise 1.240'ı bulmuş durumda. Ancak Ebola krizi Demokratik Kongo'da kuzeye doğru yayılım gösteriyor ve Goma gibi kozmopolit yerleşkelere ulaşması söz konusu. Bu durumda virüsün Ruanda, Burundi, Uganda ve Güney Sudan'ı etkilemesine de muhtemel gözüyle bakılıyor. Bu nedenle henüz Ebola vakası görülme de bir süredir Güney Sudan'a yönelik hazırlık yapılması ve tedbir alınması yönünde çağrılar var. Hâl böyle olunca ülkeye ilk girişinizde sizi bazı formlar ve Ebola kontrol

INSAMER
IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

noktası bekliyor; vücut sıcaklığınız ölçülüyor ve sağlık durumunuzla ilgili çeşitli sorulara cevap vermek durumunda kalıyorsunuz.

Vatikan Destekli Barış

Güney Sudan'da, bağımsızlık elde etmesinin hemen ardından 2013 yılının Aralık ayında başlayan etnik merkezli iç savaşta, bugüne kadar 400.000'den fazla insan hayatını kaybederken milyonlarca insan da yaşam alanlarını terk etmek zorunda kalarak IDP (ülkesi içinde yer değiştiren göçmen) ya da mülteci hâline geldi. Ülke iki büyük etnik grubu temsil eden Dinka ve Nuerlerin güç mücadelesine sahne olurken Güney Sudan halkı iç savaşın getirdiği göç, gıda krizi, tecavüz, çocuk askerlik gibi olgular yüzünden çok ağır travmalar yaşadı ve kısmen hâlâ yaşamaya devam ediyor.

Güney Sudan'da çatışan tarafların 2018 Eylül ayında Etiyopya'da bir araya gelerek ateşkes konusunda anlaşmaları, ülke adına ümitleri yeniden yeşertti. Hatta ilginç bir şekilde, yapılan bu anlaşmanın ve barış atmosferinin kalıcı olması için Vatikan inisiyatif olarak Güney Sudan Devlet Başkanı Salva Kiir Mayardit'i ve devlete karşı silahlı mücadele yürüten Riek Macher'i Vatikan'da ağırladı. Papa'nın taraflara yalvardığı ve yerlere kapanarak bu ikilinin ayaklarını öptüğü buluşma son derece önemliydi. Ayrıca Papa'nın bir süredir Katolikliğin etkisi altında bulunan Güney Sudan'a ziyaret gerçekleştirmek istediği ama iç savaşın yol açtığı olumsuzluklar nedeniyle bu emelini gerçekleştirmediği de biliniyor. Bu gelişmeler ışığında bugün Güney Sudan'da hissedilen atmosferin barıştan yana olduğunu söylemek gerekiyor. Yakın zaman önce gerçekleşen barış anlaşmasının olumlu etkileri, gazete ve billboardlara yansıyan ulusal uzlaşma ve diyalog yönündeki mesajlarla da hissedilebiliyor.

Öncelikli Mesele Kalkınma ve Sosyoekonomik Gelişim

Modern dönemde Güney Sudan'a damgasını vuran en temel olgular, savaş ve çatışma dense yeridir. Afrika kıtasının bu en genç ülkesi,

1955-1972 ve 1983-2005 yılları arasında Kuzey Sudan'a karşı silahlı mücadele yürüterek 2011'de bağımsızlık kazandı. Ancak bağımsızlığın hemen ardından hayal edilen sıçrama ve gelişmenin aksine Güney Sudanlılar bir kez daha iç savaşa maruz kaldılar. 20. yüzyılın ortalarından itibaren üç büyük iç savaşa şahit olan Güney Sudanlılar çatışmaların ve silahların gölgesinde yaşama tutundular. Elbette bu savaş ve çatışmaların getirdiği olumsuzluklar ve istikrarsızlık, ülkede pek çok alanda gözlemlenebiliyor.

Bu nedenle Güney Sudan'da en fazla hissedilen sorunların başında altyapı ve sosyoekonomik göstergelerdeki zayıflık geliyor. Yağmur yağdığında ya da elektrikler sık sık kesildiğinde bu konulardaki eksikliğe ülkenin hemen her yerinde tanık olabiliyorsunuz. Bu tür aksaklıklar hayatı pek çok yönden olumsuz etkiliyor. Örneğin ülkede çok az sayıda mekân elektriğe ve hâliyle internet erişimine sahip. Güneş battıktan sonra ülke neredeyse tamamen karanlığa gömülüyor. Başkent Juba'da hava limanında bile elektrikler kesilebiliyor. Öyle ki memurlar pasaport kontrollerini dahi el feneri ya da cep telefonu ışığı altında gerçekleştiriyorlar. 12 milyonu aşan nüfusuna karşın 3,2 milyar dolar seviyesinde bir millî gelire sahip ülkede kişi başına düşen yıllık ortalama gelir 250 dolardan bile az. Afrika ortalamasının çok altında seyreden bu durum, esasında ülkede yoğun bir yoksulluğun yaşandığını da gösteriyor.

İç savaş yılları Güney Sudan'ın büyümesine ve gelişmesine pek imkân tanımazken silahlı çatışmalar sırasında özellikle az sayıdaki altyapı tesisi de imha edilmiş. Şehirler arası ulaşım, güvenlik ve yolların kötülüğü nedeniyle havadan gerçekleşirken eğitim ve sağlık alanlarında da büyük aksaklıklar yaşanıyor. Temiz suya erişim sıkıntısı da en az elektrik sorunu kadar dikkat çekici boyutta.

2011 yılında bağımsızlık kazandıktan sonra gerçekleşmesi beklenen pembe tablo, yerini karamsarlığa bırakmış durumda. Beklenenin aksine bölünme sonrası ülkeye iç savaş ve ekonomik kriz damgasını vururken aradan geçen sekiz senede işlerin iyiye gittiğini söylemek zor.

Bu nedenle kalkınma, Güney Sudan'ın öncelikli gereksinimi olmaya devam ediyor. Ülkenin şimdilerde barış sürecine girmiş olması, en azından bir nebze de olsa Güney Sudan adına bu karamsar tablonun değişebileceğini gösteriyor.

Petrol Sektörü ve Amerika

Sudan ve Sudan'ın güney bölgeleri Soğuk Savaş döneminden beri Amerika'nın ilgi duyduğu yerler arasında. 1970'li yılların sonlarında, *Chevron* gibi Amerikan petrol şirketlerinin Sudan'da petrol arama faaliyetleri ve bu sektöre yatırımları söz konusuydu. Ancak 1983'te başlayan ikinci iç savaş Amerikan petrol şirketlerinin Sudan'dan ellerinin boş dönmesine yol açtı. Buna rağmen yine de Amerika'nın Güney Sudan'a olan ilgisi sürdü. 1990'lı yıllarda ise, Amerika'dan kaynaklanan boşluğu Çin, Malezya ve Hindistan gibi ülkelerin petrol sektörüne yatırımları doldurmaya başladı.

Amerika, artan Çin etkisine rağmen Güney Sudan'ın bağımsızlığının garantörlüğü rolünü üstlendi. Hatırlanacağı gibi Kuzey ve Güney arasındaki barış süreci, 2002 yılından sonra Amerika'nın himayesinde başladı ve süreç, ülkeyi referanduma götürecektir olan 2005 Kapsamlı Barış Anlaşması ile sonuçlandı. Bu kritik rolüne rağmen Amerika, Güney Sudan'dan hâlâ istediğini alabilmiş değil. Şimdilik tespit edilmiş 3,5 milyar varil ham petrol rezervine sahip olan Güney Sudan'da devlet bütçesinin %98'i petrol satışından karşılanıyor. 2013 yılından itibaren iç savaş ve güvenlik sorunları nedeniyle çok sayıda yatırımcı Güney Sudan'ı terk etti, ancak bu olumsuzluklara rağmen Çinli *CNPC* şirketi Güney Sudan'da petrol sektörüne yatırımlarını sürdürdü. Bu sebeple ülke için son derece stratejik olan bu sektör neredeyse tamamen Çin tekeline girmiş hâlde. Güney Sudan'ın en büyük insani yardım sağlayıcısı konumundaki Amerika ise bu durumdan oldukça rahatsız.

Amerika nezdinde rahatsızlık doğuran bu durum nedeniyle Güney Sudan'da iktidar değişimi olmadan Amerika'nın istediğini alabileceğine mümkün gözüyle bakılmıyor. Bu

koşullarda Amerika kamuoyunda Güney Sudan Devlet Başkanı Salva Kiir Mayardit'e yönelik eleştirilerin dozajının artması da dikkat çekici. Bir iddiaya göre son günlerde Sudan'da yaşanan gelişmeler doğrultusunda Güney Sudan'da da iktidara yönelik bir protesto dalgası başlatılmak isteniyor. Gençlerden oluşan ve kendilerine Kırmızı Kart ismini veren bir hareket, Salva Kiir Mayardit'e yönelik protesto çağrılarını yaparak halkı mobilize etmeyi amaçlıyor. Amerika'nın desteklediği sanılan bu gelişme sebebiyle son zamanlarda iktidar, olağanüstü güvenlik tedbirleriyle kitlesel bir hareketin oluşumunu engellemeye çalışıyor. Bu gelişmeler nedeniyle açık bir şekilde görüldüğü üzere, Güney Sudan siyasetinin daha yakından takip edilmesi icap ediyor.

Güney Sudan Müslümanlarının Yalnızlığı

Güney Sudan Batılı küresel medyada etnik ve animist kimliği ile ön plana çıkartılan bir ülke olsa da ülkede hatırı sayılır oranda bir Müslüman azınlık da yaşıyor. Bazı tahminlere göre ülke nüfusunun %6'sının Müslümanlardan oluştuğu söylene de gerçek oranın daha yüksek olması olası. Özellikle Yukarı Nil ve Bahr el-Gazel bölgeleri Müslüman nüfusun fazla olduğu yerlerin başında gelirken Ekvatorya bölgesinde Müslümanların oranının görece düşük olduğu gözleniyor.

Güney Sudan 19. yüzyılın ortalarından itibaren Batılı misyoner kurumların en fazla ilgi gösterdiği yerlerin başında geliyor. Afrika'nın iç kesimlerine doğru İslam'ın yayılışını durdurmak için âdetâ bir misyoner üssü hâline getirilen Güney Sudan'da kiliseler ve kiliselere bağlı eğitim ve sağlık kurumları çok aktif. 2011 yılından sonra misyoner kurumların yeni devletten daha fazla destek görmeye başlamasıyla kilise oluşumları ülkedeki varlıklarını daha da güçlendirmiş. Papa'nın da Güney Sudan'a büyük önem vermesi, bu durumun en büyük göstergesi. Misyonerlik faaliyetlerinin çok yaygın olduğu Güney Sudan topraklarında pek çok eski ve yeni cami görmek mümkün. Hatta ilginç bir şekilde

Müslümanlar azınlık olmalarına rağmen Arapça ülkede kullanılan ortak dil, yani *lingua franca*.

2011 yılında yaşanan bölünmeden Hristiyanlar büyük fayda sağlamış olsa da aynı şeyi ülkedeki Müslümanlar için söylemek mümkün değil. Kuzey ile din üzerinden ilişkisi olan ve Hartum'dan destek gören Müslüman topluluklar şimdilerde iyice yalnızlaşmış. 2011 ile birlikte Kuzey ile irtibatı kesilmese bile sınırlanan Güney Sudan Müslümanları, kendi yağlarında kavrulmak, dışarıdan destek almadan kendi ayakları üzerinde durmak zorundalar. Özellikle

güçlü liderlere ihtiyaç duyan Müslüman topluluklar, 2011 yılına kadar sahip oldukları avantajlı durumu kaybetme noktasına gelirken hemen hemen her alanda maddi ve manevi desteğe ihtiyaç duyuyorlar. Bu yalnızlık ve garibanlık, Güney Sudan Müslümanları ile diyaloga geçildiğinde hemen kendini gösteriyor. Sudan'ın ve dünyanın kendilerini unuttuğundan yakınan Müslümanlar, en azından burada Türkiye elçiliğinin bulunmasından ve TİKA, İHH gibi kurumların kendilerini yalnız bırakmamasından duydukları memnuniyeti her fırsatta ifade ediyorlar.

